A Háry és a Tragédia a szabadtérin

A rendezők nyilatkozata

A játékok idei előadásai a magyar színházművészet két világszerte elismert remekművének bemutatásával kezdődnek. Július 23-án, az ünnepélyes nyitóelőadáson Kodály Zoltán Háry János című daljátéka, másnap, július 24-én Madách Imre Az ember tragédiája című drámai költeménye kerül· színre. Mindkét mű többször szerepelt már a Dóm előtti téren. A Háry legutóbb 1962-ben, a Tragédia tavaly. Hogyan, milyen felfogásban, rendezői elképzelésben láthatja őket a közönség? Erről kértünk tájékoztatást a rendezőktől: Vámos Lászlótól és Szinetár Miklóstól.

Vámos László:

Nem változnak az előadás alapjai

— A közönség nagyrésze úgy tudja, hogy a kritikák egyöntetűen elmarasztalták a Tragédia tavalyi előadását. Valójában csak a négy budapesti napilap bírálata volt — részben vagy egészében — elmarasztaló. Az összes többi kritika — köztük a külföldiek, például a szovjet Teatr című folyóiraté — határozottan az előadás mellé állt. Az előadás mellé állt *a közönség is*, amely tavaly minden Tragédia előadás alkalmával *zsúfolásig* megtöltötte a hatalmas nézőteret.

— Mivel az elmarasztaló bírálatok nem elvi természetűek voltak, *nem volt okom változtatni az elképzeléseimen.* A Tragédia idei előadása a tavalyi alapokon nyugszik, változatlanul azokra épül. Nem hagytam azonban figyelmen kívül a bírálatoknak azokat a *konkrét észrevételeit*, amelyek a rendezési elvek megvalósításának *fogyatékosságaira, az előadás technikai pontatlanságaira* vonatkoztak. Ezeken az idén igyekszem majd javítani. Tavaly nem sikerült például Lucifer jelmeze; szemben állt a szerep mondanivalójával. Ügyetlen volt az űrrepülési jelenet megoldása is. Ezeken és több más apró részleten az idén változtatunk.

— Tavaly a kritikák nem vették figyelembe, hogy az előadás vezető színészei *először játszották szerepüket.* Ilyen szereposztásra azért volt szükség, mert el akartuk kerülni, hogy korábbi elképzelések, megoldások befolyásolják őket. Ezért a vezető művészeknek egyszerre kellett megbirkózniuk a szereppel és a hatalmas tér adottságaival. Az idén az előkészítő próbákat, a tavalyi tapasztalatok birtokában, hogy úgy mondjam, Dóm tér-szerűbb alaphangon kezdjük. A szegedi szabadtéri óriási méretei miatt az apró rezdülések a nézők túlnyomó többsége számára teljesen elvesznek. Olyan fogalmazásra van itt szükség — mimikailag és hangilag is — amely egészen sajátos: *szélesvászonban, állandó totál plánban gondolkodó formanyelvre.*

— A Tragédia szövegében filozófiai természetű. *De a Tragédia nemcsak filozófia. Nagy festőiség, látványosság, erőteljes tömegmozgás van benne.* Ezek a festői, látványos elemek azokat a gondolatokat emelik ki és húzzák alá, amelyeket a szöveg mond. Ahogyan a kamaraszínházi előadástól nem kérhetjük számon ezeknek a nagyformátumú vízióknak a megvalósítását, ugyanúgy *nem kérhetjük számon a szegedi szabadtéri produkciótól a szöveg finomabb, filozofikusabb kibontásának teljességét.*

— Nem dacból, hanem *meggyőződésből* tartok ki eredeti elképzelésem mellett. Azért, mert hitem szerint az előadás megfelel a Tragédia és Madách szellemének, mondanivalójának.

Szinetár Miklós:

A Háry színpadra állítása régi vágyam

— A Háryban egy kis nemzet nagy tehetsége és nagy vágyai ütköznek össze a realitással. Furcsa ötvözete ez a kivételes remekmű lírának, tragédiának és humornak, találó tükre a magyar nép sorsának. Emellett sajátos önirónia van benne, amely csak a nagy irodalmak és zenék sajátja.

— A daljáték színpadra állítása régi vágyam. Filmen megrendeznem már sikerült. Eddig 1 millió 200 ezer néző látta ezt a filmet, amelyet én eddigi legjobb munkámnak tartok. Természetesen örülök ennek a sikernek. De a színpad mégiscsak más, s ezért *izgalmas* számomra az idei szabadtéri feladat: színpadon megrendezni Kodály nagyszerű alkotását, nagy nemzeti műveink egyikét.

— Elképzelésem lényege: *a Háryt úgy kell felfogni, hogy cselekménye a faluban, Nagyabonyban játszódik.* Tehát *nem* Bécsben, *nem* a napóleoni háborúk színterein. Háry alakjára az a legjellemzőbb, hogy *behozza falujába az egész világot.* Az irodalom többi nagy hazudozója ezzel szemben saját magát repíti ki a nagyvilágba. Háry hőstetteit a faluban, a falusiaknak elmeséli. Ezért *a kocsma az egész előadás színhely-kerete.*

— Ennek megfelelően *Varga* Mátyás, a díszlettervező a Dóm előtti színpadra felépíti a falut. Ez a színhely végig változatlan marad. A többi szín díszletelemei ebbe az állandó keretbe kerülnek. A Dóm két tornya hol a nagyabonyi két tornyot, hol a bécsi harangjátékok tornyát jeleníti meg. Ezzel és az előadás több más megoldásával is szeretném a tér adottságait, lehetőségeit minél jobban kihasználni a mű mondanivalóinak szemléletes kifejezésére.

— A produkció szereposztása igen jó. Nagyon magas énekesi színvonalat jelent *Melis* György — Háry — és *Komlóssy* Erzsébet — Örzse közreműködése. A vezénylő *Lukács* Miklós, akárcsak én, most vesz részt először a Háry színrevitelében. Napóleon szerepét *Bodrogi* Gyula játssza. A filmen is ő volt Napóleon. Ebelasztin lovagot *ifj. Latabár* Kálmán alakításában láthatja majd a közönség.

A tér fényei

„A Dóm tér akusztikája és helyzete olyan pompás, hogy Szeged egész jövőjét innen fogja nyerni. Minden évben meg kell rendezni a szabadtéri játékokat és minden évben tökéletesebbet és nagyszerűbbet kell nyújtani..."

Pietro Mascagni, a világhírű zeneszerző és karmester mondta ezeket a szavakat 1935-ben Szegeden. A nagy olasz komponista abban az évben a Dóm előtt vezényelte főművét, a Parasztbecsületet.

Ekkor Szeged már „híres város" volt. Egész Európa felfigyelt a szabadtéri játékok növekvő hírére.

Az első előadást 1931-ben tartották a téren. A vallásos és irredenta tartalmú Magyar Passio került akkor színre. A játékok megvalósításának gondolatát azonban nem az ellenforradalmi rendszer kezdeményezte. Olyan baloldali erők álltak a játékok bölcsőjénél, mint a szegedi munkásszínjátszás, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma és a haladó mozgalmakkal kapcsolatban álló más fiatal művészek, köztük akadt olyan is, aki külföldön tanulmányozta a szabadtéri színjátszás különféle iskoláit.

Évekig tartó kísérletek és kudarcok után az ellenforradalmi kurzus végül is engedélyezte a játékok megvalósítását. De rögtön ki is akarta sajátítani a maga számára. A szegedi szabadtéri története azt bizonyítja, hogy a Horthy-rendszer hivatalos kultúrpolitikája valóban rányomta bélyegét a játékokra, s több előadás a vallásos, soviniszta mákony terjesztését szolgálta. A szabadtéren hatottak azonban azok a hivatalos renddel szemben álló erők és haladó gondolatok, amelyeknek a szegedi vállalkozás létét és legnagyobb sikereit köszönhette. A reakciós ideológia nem tudta felfalni a játékokat.

A haladó erők hozták létre a szegedi szabadtéri legjelentősebb előadásait, azokat a produkciókat, melyeknek fénye térben és időben a legmesszebbre világított: egész Európához és egész a mához. Az ember tragédiája, a Háry János, a Parasztbecsület, a Turandot, az Aida és a János vitéz: ezek voltak azok az előadások, amelyek a Dóm előtti játékok sikerét, jelentőségét, nemzetközi hírnevét már a harmincas években megalapozták és meghatározták.

Nyolc éven át, 1931-től 39-ig tartottak a téren előadásokat. A megindulás után 1932-ben szünetet tartottak, mert a Magyar Passio előadása érdektelenséget váltott ki.

Húsz évvel az utolsó előadás után, 1959-ben kezdődtek meg ismét a Szegedi Szabadtéri Játékok. Azóta teljes mértékben megvalósultak, sőt újakkal gyarapodtak azok a célok, amelyeket a születésénél bábáskodó baloldali erők annak idején kitűztek. A szegedi szabadtéri — felújítása óta — a szó legnemesebb értelmében vett népszínházzá vált. Nemcsak azért, mert az eltelt években 600 ezer nézőnek nyújtott művészi élményt, hanem azért is, mert látogatói között a munkások és parasztok számaránya lényegesen magasabb, mint a kőszínházakba járóknál.

Hazánk legjelentősebb nyári kulturális eseménysorozata az idén is folytatja legnemesebb hagyományait. A Háryn és a Tragédián kívül ezen a nyáron láthatja a közönség Gounod népszerű operáját, a Faustot, amely most kerül először a Dóm előtti térre, továbbá magyarországi ősbemutatóként a nemzetközi tekintélyű, Lenin-díjas grúz balett előadásában A. Macsavariani Otelló és D. Toradze Gorda című balettjét.

Idei újdonságok

Országos népitánc fesztivál

A Szegedi Ünnepi Hetek a szabadtéri játékok előadásain kívül is gazdag kulturális programot ígér a városba látogatóknak. E változatos programban érdekes újdonság lesz a Szakszervezetek Csongrád megyei Tanácsának kezdeményezése: július 28 és 31-e között a kétezer személyes újszegedi szabadtéri színpadon az idén először megrendezésre kerülő országos népitánc fesztivál. Az ország minden tájáról 11 szakszervezeti együttes 500 táncosa lép ezen a találkozón a közönség elé. Olyan ismert és népszerű tánccsoportok szerepelnek majd, mint a Vasas Központi Művészegyüttes, a VDSZ Bartók-csoportja, a HVDSZ Bihari táncegyüttese, az Építők Vadrózsák együttese, a diósgyőri Vasas tánckar, a tatabányai és a várpalotai Bányász együttes, a szolnoki Tisza, a borsodi Avas, a zalai Zala és az ÉDOSZ Szeged népi együttese. Külföldi tánccsoport is szerepel a műsorban: a Jugoszláviában nagyon népszerű szabadkai Mladost ifjúsági együttes.

A bemutatókat szakmai megbeszélések, viták, tanácskozások követik. A tapasztalatokat július 31-én, vasárnap összegezik, majd a fesztivál 500 táncosa népviseletben felvonul a délután 6 órakor kezdődő — szintén hagyományos — ifjúsági karnevál menetében. Ezt idén a KISZ a népek barátsága gondolatának jegyében rendezi meg.

Dél-magyarországi Ipari Kiállítás

Több éves szünet után az ünnepi hetek idején ismét megrendezik Szegeden a korábban is közkedvelt ipari kiállítást. A bemutatón Szeged, Csongrád megye és csaknem egész Dél-Magyarország vállalatainak, ipari üzemeinek termékeit láthatja majd a közönség. Az augusztus 10-én nyíló nagyszabású bemutatóra csaknem 80 üzem és 8 kisiparos jelentkezett. Budapestről 8 üzem vesz részt termékeivel a kiállításon.

A bemutatott anyag főképpen a könnyűipart, a textil- és élelmiszeripart reprezentálja.

Kultúra és közönség

ÍRTA: KÖPECZI BÉLA, AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA KULTURÁLIS OSZTÁLYÁNAK VEZETŐJE

A napokban lát napvilágot

a *Társadalmi Szemlében* a Kulturális Elméleti Munkaközösség tanulmánya *„Az irodalom és művészetek hivatása társadalmunkban"* címmel. Úgy gondoljuk, hogy ez a dokumentum megfelelő tájékoztatást ad a kultúra minden munkásának azokról a kérdésekről, amelyek az irodalom és művészetek és a társadalom viszonyát érintik. A pártosság, az elkötelezettség, a dekadencia, a kritika és a közvélemény eszmei felelőssége, az ízlésformálás és a kulturális forradalom — mindezek olyan témák, amelyek hosszú idő óta foglalkoztatják a közvéleményt. Nem feladatom a tanulmányt ismertetni, inkább néhány, elsősorban a népművelléssel összefüggő gondolatát szeretném kiemelni.

Kulturális fejlődésünk egyre inkább megköveteli, hogy a népművelés művelődéspolitikánk középpontjába kerüljön. *A szocialista kulturális forradalom fő célkitűzése a nép kulturális színvonalának emelése s ezzel együtt eszmei-erkölcsi egységének munkálása.* A kulturális politika gyakorlatában, de sokszor a közvéleményben is, az irodalom és művészetek ideológiai kérdései néha a kelleténél nagyobb jelentőségre tesznek szert, s háttérbe szorítják ezt a fő feladatot. Nem arról van szó, mintha nem kellene figyelmet szentelni azoknak az eszmei jelenségeknek, amelyek az irodalomban és a művészetekben megmutatkoznak. Ezt annál is inkább meg kell tenni, mert itt nem kizárólagosan művészeti, hanem legtöbbször általánosabb jellegű, társadalmi problémák vetődnek fel. Mindez azonban nem feledtetheti el, hogy egyrészt az irodalom és a művészetek csak a közönség „befogadása" révén tudnak hatni s hogy másrészt maga a közönség visszahat a művészeti tevékenységre, annak tárgyára, szemléletére, sőt a kidolgozás módjára is. Amikor arról beszélek, hogy művelődéspolitikánkban bizonyos mértékig háttérbe szorult a népművelés, akkor elsősorban erre gondolok: a közönséget nem tekintettük eléggé középponti és aktív tényezőnek.

Milyen is ez a közönség? Milyen műveltsége, érdeklődése, ízlése? Pontos képünk erről nincs, de a rendelkezésünkre álló statisztikai adatok és kultúrszociológiai felmérések egyaránt azt bizonyítják, hogy egységes egészről nem beszélhetünk. *Kulturális intézményeink adatai mutatják, milyen jelentős fejlődés következett be a műveltségi állapotok szempontjából a felszabadulás előtthöz mérten, de azt is, hogy az egyes rétegek között nagyok a különbségek, s nagy az elmaradás a társadalmi szükségletekhez képest.* Legutóbb, a Központi Statisztikai Hivatal közzétette az 1960—65-ös évekre vonatkozó 2000 háztartás adatait feldolgozó statisztikáját. Ezek szerint a munkás és alkalmazotti kategóriában 1960-ban 266 forintot költöttek fejenként művelődésre és szórakozásra, 1965-ben 280-at. A paraszti és kettős jövedelműek viszont 1960-ban 91 forintot adtak ki fejenként ezekre a célokra, öt év múlva pedig 111 forintot. Tekintetbe kell venni, hogy ez utóbbi kategóriában az emelkedés elsősorban újság-, folyóirat-, naptár-vásárlásnál következett be, s kisebb mértékben a könyvnél, tankönyvnél, tanszernél, viszont csökkent a színház- és mozi-látogatás.

Ha mélyebben vizsgálnánk az egyes rétegek kultúrálódását, akkor megállapíthatnánk, hogy *természetesen nagy különbség van az értelmiségiek és a munkások között, de egyes munkakategóriákon belül is.* Ezek a számok nemcsak azt mutatják, hogy ki mennyit költ kulturális célokra, hanem bizonyos mértékig jelzik egyes osztályok és rétegek kulturális színvonalát is. Művelődéspolitikánk egyik legfontosabb feladata, hogy tüzetes elemzés alá vesse az egyes rétegek művelődési helyzetét, megvizsgálja az elmaradás vagy az előrehaladás okait és intézkedéseket dolgozzon ki a fejlődés előmozdítására. Első következtetésünk tehát az, hogy világos helyzetfelmérést kell készítenünk, mégpedig nem csupán általánosságban, hanem nagyon is differenciáltan.

A tömegek felé fordulással

kapcsolatban nem lehet eléggé hangsúlyozni különösen két tényező fontosságát. Az egyik a nagy tömeghatású kulturális eszközök felhasználása. Magyarországon ma csaknem minden családnak van rádiója (falun csak a családok 80 százalékának), már egymillió felé közeledik a televízió-előfizetők száma, fokozódott az újság- és folyóiratvásárlás és olvasás minden rétegnél. Ebből természetesen következik, hogy ezeknek a fórumoknak kell elsősorban foglalkozniok a legszélesebb tömegek igényeinek kielégítésével és újabb igények támasztásával. Mindez nem jelenti azt, hogy ezek a szervek ne differenciálják munkájukat rétegek szerint, de az ő feladatuk elsősorban mégis az, hogy a szocialista tömegkultúra terjesztői legyenek. De van egy másik tényező is. Teljesen helytelen volna, ha csak a központi szervekre bíznánk a tömegek művelődését. Minden területen vannak olyan sajátosságok, amelyeket tekintetbe kell venni és vannak a kultúrálódásnak olyan eszközei, amelyeket a nagy tömeghatású eszközök nem pótolhatnak. Nem nélkülözhetjük a helyileg szervezett kulturális tevékenységet, ami nemcsak megyei vagy járási, hanem községi kulturális centrumok kialakítását is jelenti. Jobban kell építenünk a jövőben e két tényező kölcsönhatására, a központi és a helyi népművelés jobb összekapcsolására.

Szeretném hangsúlyozni, hogy mindez nem puszta szervezési, hanem elsősorban tartalmi kérdés. *A szocialista tömegkultúra az emberiség legnagyobb tudományos és művészeti eredményeit foglalja magában, s nem a kapitalista „fogyasztási kultúrát" jelenti.* A műveltségben és a művelődésben természetesen vannak fokozatok, de a mi tömegkultúránk „nyitott": a lehetőségek adva vannak mindenki számára, aki a különböző lépcsőfokokat végig akarja járni. A tömegkultúra ilyen felfogásának az sem mond ellent, hogy egyes területeken, különösen a szórakoztatásban selejtes termékek is terjednek, s hogy vannak rétegek, amelyek műveltségi és ízlésbeli állapota rendkívül elmaradott.

A szocialista kulturális forradalomra éppen az a jellemző, hogy sohasem elégszik meg az